

Kalkværksdrift i Klim

AF ANDREAS GRISHAUGE

Kalkbrænding som håndværk sluttede i september 1977, da Vejby Andersen fyrede sidste gang i sit værk ved Klim Bjerg. På dette tidspunkt var Klim Kalkværk det sidste privatejede i Danmark. Hvornår det begyndte, vides ikke bestemt, men det menes - ifølge "Traps Danmark" at der omkring 1875 var tre værker i Klim, hvoraf de to tillige var teglværker.

De tre sidste kalkværksarbejdere i Klim, fotograferet august 1977. Fra venstre Verner Pedersen, i midten ejeren Vejby Andersen, til højre Ejvind Christensen.

Blandt de tre var "Bjerggårdens Kalkværk". Dette værk ejedes af Clemmen Nielsen, og han solgte til Søren Chr. Myrup omkring 1860, men i 1883 fik plejesønnen Kresten Kristensen Myrup skøde på værket af Søren Chr. Myrups enke, Ellen Kirstine Kristensen, der stammede fra Rykind i Vendsyssel. Kr. Myrup drev så værket til omkring 1915. Der var den fordel ved dette værk, i den daværende skovfattige egn, at de havde tørvejord, hvor de gravede det fornødne brændsel, og under tørvejorden var der ler, som brugtes til sten. Der brugtes normalt 20.000 tørv til hver brænding, indtil der blev mulighed for at supplere med kul. Fra dette værk blev der kørt kalk rundt på egnen af sønnerne Karl og Horslev Myrup, som kørte en del til Brovstegen, ja, helt til Jetsmark i Vendsyssel.

En sort skærm var anbragt ovenpå skorstenen. Denne skærm kunne drejes, så vinden ikke slog ned i skorstenen. Arbejdet i kalkgraven var et meget krævende kropsslid,

idet alt blev udført med håndkraft. Store hamre og stålstænger var eneste hjælpemidler. En stor lettelse blev det, da man borede og satte sprængladninger ned til at løsne - ofte ret store stykker, som derefter blev findelt så meget, at de kunne læsses med håndkraft i en vogn. En lettelse blev det, da traktoren med skovl kunne løfte alt det, der ellers blev løftet med hænderne.

1. Kr. Myrups tegl- og kalkværk. 2. "Teglbrændergården". 3. Klimgårdens teglværk, startet allerede omkring 1841. 4. Vejby Andersens kalkværk. 5. Anders Andersens kalkværk. 6. Otto Jensens og Lars Vestergårds kalkværk. 7 og 8. Anders Jensens og Kr. Kudsk's kalkværker. 9. Per Jacobsens kalkværker. 10. Svend Kiibs og senere Hans Stierslevs kalkværk.

Men een ting fortsatte lige fra starten i forrige århundrede og til slutningen i 1977. Det rå materiale skulle før brændingen findeles med håndkraft for at blive gennembrændt i ovnen. Arbejdsgangen, fra ældste tid og helt til 1946, var meget besværlig og dermed også tidkrævende, idet ilden skulle slukkes for hver brænding,

Vejby Andersen finder kalken før brændingen.

så kalken kunne køres ud og en ny portion køres ind. Fra 1946 kørtes der på døgndrift fra tidligt forår til efteråret, kun afbrudt af ferie eller tekniske vanskeligheder, der bestod i, at kalken kunne sætte sig fast i ovnen, så det ikke var muligt at fortsætte. I den nye ovn fyredes ca. for hver time døgnet rundt, og der blev påfyldt og udtaget fire

gange. Efter påfyldning blev der lagt to børfulde træ ovenpå og fyret 20 meter længere nede med træ og kul. Der produceredes ca. 5 tons kalk i døgnet og brugtes ca. 7 rummeter træ og en halv tons kul. Det færdige materiale blev opbevaret i lufttætte kamre eller kørt direkte til mørtelværket eller brugt til privat huskalkning. For at køre uden stop krævede det fire mand i hårdt arbejde. Een i bruddet og tre ved værket, hvoraf den ene hentede de ca. ti tons råmateriale og hjalp at findele ved værket, medens der var to på skift i hver sin uge med dag- og natarbejde.

Vejby Andersen fyrer.

Sidst i forrige århundrede var der flere småværker på Klimeggen. Disse værker kørte under datidens meget primitive forhold og dermed også beskeden omsætning. Der fortælles om et værk i den vestlige bydel nær Vestergård. Det blev drevet af P. Jacobsen. I den nordlige bydel lå et værk, Aksel Jensen drev, foruden et værk tæt ved, som Kr. Kudsk ejede. Midt i byen lå Svend Kiibs kalkværk, som var forholdsvis stort med to ovne og drejeskive i banelegemet, så en godsvogn kunne køres ind og læsses direkte. Det var dog først efter Thisted-Fjerritslev banens oprettelse omkring 1904-1905. Dette værk blev ved Svend Kiibs død overtaget af Hans Stierslev Hansen, der ophørte med brændingen omkring 1945. Han var derefter en tid leder af Gøttrup Kalkværk A/S, men dette værk havde ikke lang levetid. Det bedste råmateriale fandtes i Klim Bjerg, hvor alle i Klim hentede det, undtagen Otto Jensen ved Kobakken. Han havde sin egen

grav nær værket ved siden af gården. Dette værk blev i 1909-1910 startet af Otto Jensen og Lars Vestergaard. Det stoppede omkring 1950.

Ved indledningen blev nævnt Vejby Andersens værk. Dette blev i 1909 startet af hans far, Anders Andersen. Værket lå vest for strandvejen. Gamle protokoller fortæller, at en 36 timers brænding blev betalt med en krone og halvtreds øre plus kosten. Før tegl- og kalkbrænding i Klim blev der savet sten i Klim Bjerg - berettet af Jens Rolighed i 1953: "Limstenssavning". Problemet for brænding var det dengang næsten skovløse Thisted Amt. Men omkring 1860 kom de første værker - deriblandt også "Bjerggårdens". "Traps Danmark" fortæller således om befolkningstallet i Klim sogn, der i 1840 var ca. 500 og i 1890 over 1000 - altså en fordobling på 50 år. Tilgangen må for en del tilskrives "egnsindustrien".

Kunsten at brænde kalk har været kendt helt tilbage til middelalderen. Dengang var det mest klostre og godser, der drev brændingen som bibeskæftigelse. Efter udskiftning og især efter den store landbrugskrisens ophør i 1828 blev mange gårde flyttet ud fra landsbyerne. Og der blev efterhånden anvendt teglsten i stedet for de lerklinede bindingsværkshuse. En mængde teglværker opstod da omkring i landet til dækning af det lokale behov. I sidste halvdel af forrige århundrede udskilte teglværker sig som en selvstændig industri, og derved opstod de små kalkværker - bl.a. også i Klim, hvor der var store kalkforekomster af fin kvalitet.

Af statistiske værker fra 1850 fremgår det, at der dengang var mange små kalkværker i Thisted Amt i forhold til det øvrige land. Alligevel kan man læse i Landhusholdningsselskabets beskrivelse af Thisted Amt 1842, at kalkbruddene i amtet ikke benyttedes, som de fortjente, efter den mængde og righoldighed, hvori kalken forekom. Der var ialt 61 værker i amtet, langt de fleste var i Sydthy. I Hanherred var der kun to, hvoraf det ene lå ved Aagaard i Kettrup sogn.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy, Mors og V. Hanherred 1979, side 50-54).